

เขานูและอุตสาหกรรมการปูน ในจังหวัดราชบุรี

สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

ปูน เป็นผลผลิตของการเผาวัสดุที่มีองค์ประกอบของ
แคลเซียมคาร์บอเนตสูง (Calcium Carbonate) ได้แก่
หินปูน และเปลือกหอย

ผงปูนขาว

ภาพปูนปั้นสตรีทั้งห้า จาก
โบราณสถานหมายเลข 10 เมืองคูบัว

ปูน ถือเป็นหลักฐานที่พบมาตั้งแต่ใน
สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์มาจนถึงสมัย
ปัจจุบัน มักใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง และใช้ใน
การประดับตกแต่งเป็นลวดลายต่าง ๆ ใน
งานศิลปกรรม

สมัยทวารวดี

ภาพพุทธประวัติปูนปั้นตอนแสดงยมกปาฏิหาริย์
ใต้ต้นมะม่วง บริเวณถ้ำจาม อุทยานหินเขางู

ภาพพระพุทธรูปสลักหินประดับปูนปั้น
บริเวณถ้ำฝาโถ อุทยานหินเขางู

ปูนปั้นประดับพระปรางค์ วัดอรุณญิกาวาส ราชบุรี

สมัยอยุธยา

สมัยรัตนโกสินทร์

หน้าบันอุโบสถเก่าของวัดใหญ่นครชุมน์

อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี

เป็นหน้าบันปูนปั้นนูนต่ำ ลวดลายดอกไม้ หงส์ ลายประแจจีน
และลายเรขาคณิตแบบจีน ส่วนล่างของหน้าบันบริเวณตรง
กลางมีอักษรจารึกว่า

“ปีระกาเอก์ศัก ๑๒๗๑ พระบุญจัตการปฏิสังขรณ์ครั้งที่ ๓”

ในอดีต เขาสูงเคยเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการผลิตปูนที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณภาคกลาง

เอกสารทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้กล่าวว่า “เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้บูรณะพระปรางค์มณี จังหวัดนครปฐม ทรงมีพระราชดำริให้ใช้ปูนขาวจากเมืองราชบุรีในการก่อสร้าง”

ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการริเริ่มก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ มากมาย อันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจ และบ้านเมืองที่ขยายตัวขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องใช้ปูนจำนวนมากในช่วงเวลานี้

ทางราชการจึงมีการตั้งเตาปูนของหลวงขึ้น เรียกว่า “โรงงานปูนหลวง” โดยให้ชาวจีนเป็นผู้จัดการ และใช้หินปูนจากเขาสูงที่จังหวัดราชบุรี มาผลิตเป็นปูนขาว แต่ก็ต้องล้มเลิกกิจการไปเมื่อ พ.ศ. 2442 เนื่องจากขาดทุน เพราะการทุจริตภายใน

การทำปูนในพื้นที่จังหวัดราชบุรีคง
จะเป็นที่นิยมอยู่มากในช่วงปลาย
รัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัว
ตั้งข้อความในพระราชหัตถเลขา
คราวที่เสด็จประพาสสมณทลราชบุรี
เมื่อปี พ.ศ. 2452 ความว่า
“...ตามแถบที่ตั้งเตापูนแต่ก่อน ๆ
เรียงรายกันอยู่นั้น เดี่ยวนี้ตั้งติดกัน
ตลอดคั้งน้ำซ็อนกัน 2 ชั้น 3 ชั้น ฟาก
ตะวันออกก็มี ถ้าจะเป็นปูนใช้ใน
กรุงเทพฯ มากขึ้น จึงได้เผาทวีขึ้น
หลายเท่า...”

การทำปูนขาว และเตापูนในจังหวัดราชบุรี

[ที่มา : พระยาศทาทธรบดี. สมุดราชบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคม
มิตรภาพไทยญี่ปุ่น, 2550.]

หินปูนที่ได้จากเขาสูง เป็น
หินปูนสีเทาที่มีคุณภาพดี
มีมลทินต่ำ จึงมีคุณสมบัติที่
เอื้อต่อการทำปูนขาว
ปูนแดง ให้มีคุณภาพสูงกว่า
หินปูนจากแหล่งอื่น ๆ จึงมี
การนำหินปูนจากเขาสูง
มาเผาในเตापูนที่กระจาย
ตัวอยู่ตามแม่น้ำแม่กลองเช่น
ตำบลหลุมดิน ตำบล
โคกหม้อ ตำบลบ้านไร่ และ
ตำบลอู่เรือ เป็นต้น

ครั้งเมื่อเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ดำรงตำแหน่ง
เป็นอธิบดีสุขาภิบาล กรุงเทพฯ (รับราชการ พ.ศ.
2440 - 2450) ก็ได้ตั้งกองระเบิดหินที่เขาสองพี่น้อง เพื่อนำไป
ผลิตปูนใช้ทำถนนในกรุงเทพฯ เป็นเวลาหลายปี

บริเวณที่เคยมีการระเบิดหินปูนจากเขาสูง ทำให้
พื้นที่โดยรอบมีลักษณะเป็นแอ่ง

การระเบิดหินบริเวณเขาสูงยังคงดำเนินต่อไปตาม
อุตสาหกรรมก่อสร้างที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วใน
ช่วงเวลานั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ
ชุมชนด้วยเช่นกัน อีกทั้งยังเป็นอันตรายที่ส่งผล
ต่อกลุ่มโบราณสถานถ้ำเขาสูง ได้แก่ ถ้ำฤๅษีเขาสูง
ถ้ำจาม ถ้ำจีน และถ้ำฟาโถ อีกด้วย

ท้ายที่สุดในปี พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีได้มีมติ
ให้ระงับการระเบิดหินในบริเวณเขาสูง จึงถือว่าเป็น
การปิดฉากเขาสูงในฐานะแหล่งอุตสาหกรรม
ระเบิดหินปูนที่สำคัญลงไปเป็นที่สุด หลังจากนั้น
มีการปรับเปลี่ยนแหล่งระเบิดหินปูนแห่งนี้เป็น
สถานที่ท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อน จึงกลายเป็น
อุทยานหินเขาสูงดังปัจจุบัน

กองก้อนหินปูนบริเวณที่เคยมีการระเบิดหินเขาสูง

ภาพมุมสูงจากบนสันเขาสูง
มองเห็นบริเวณที่เคยมีการ
ระเบิดหินจนทำให้พื้นที่
กลายเป็นแอ่ง

บนสันเขาสูง ยังพบร่องรอย
ของก้อนหินปูนที่ถูกระเบิด
กระจัดกระจายอยู่

ตัวอย่างการทำปูน และเตาเผาในจังหวัดราชบุรี

เตาเผาปูน ต.หลุมดิน อ.เมือง จ.ราชบุรี

ก้อนหินปูนที่เตรียมจะนำไปใส่เผาในเตา

ระหว่างโกยปูนขาว และบรรจุลงถุง

ตัวอย่างการทำปูน และเตาเผาในจังหวัดราชบุรี

เตาเผาปูน อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี

ก้อนหินปูนที่นำไปใส่ภายในเตาเตรียมเผา

สภาพภายในเตาปูน อิฐที่ผนังเตาหลอมจับตัวกันเพราะถูกความร้อนต่อเนื่อง และกองปูนขาวที่แตกออกหลังจากเผา

ขอบคุณภาพจากกลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 1 (พยุ่ง วงศ์น้อย)

ร่องรอยเตาเผาปูน ต.เตापูน อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เมื่อไม่นานมานี้ สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี ได้รับแจ้งเรื่องจากชาวบ้านบ้านเตापูนว่า พบร่องรอยที่สันนิษฐานว่าเป็นเตาเผาปูน ภายหลังปรับไถหน้าดินเพื่อจะทำเกษตรกรรม

จากการลงพื้นที่ตรวจสอบในเบื้องต้น พบร่องรอยของดินถูกเผาไฟ บริเวณกลางเนิน พบชิ้นส่วนก้อนอิฐจำนวนมาก และพบก้อนหินปูนทั้งแบบที่จะเตรียมเผา และชิ้นส่วนหินปูนที่ถูกเผาแล้ว

ตำแหน่งที่พบร่องรอยของเตापูน เดิมเป็นเนินกลาง
ท้องนา แต่ถูกปรับไถหน้าดินออกไป

ร่องรอยชิ้นส่วนอิฐ และชิ้นส่วนหินปูนบนผิวดิน

ร่องรอยเตาเผาปูน ต.เตาปูน อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ปัจจุบันชาวบ้านได้เคลื่อนย้าย
กองอิฐ และก้อนหินปูนที่ถูกปรับไถ
ไปเก็บไว้รักษาที่วัดเขาช่องพราน
อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เจ้าอาวาสวัดเขาช่องพราน และ
ชาวบ้านเตาปูนต่างให้ความสนใจกับ
เรื่องดังกล่าวนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมี
ความสงสัยกันว่า ร่องรอยของเตาปูน
ที่พบ จะมีความเชื่อมโยงกับชื่อตำบล
เตาปูนที่ตานั้นอาศัยอยู่กันหรือไม่
คงจะต้องมีการศึกษาเพื่อตอบคำถาม
ในประเด็นดังกล่าวต่อไป

กองอิฐจำนวนมากที่ขนย้ายมาจากเนินที่สันนิษฐานว่า
เป็นเตาปูน ปัจจุบันรวบรวมไว้ที่วัดเขาช่องพราน

ชิ้นส่วนก้อนหินปูนที่ใช้เผาทำปูนขาว

บรรณานุกรม

จิราพร แซ่เตียว. “เทือกเขาศักดิ์สิทธิ์กับบริบทที่เปลี่ยนแปลง.” เมืองโบราณ. 46, 3 (ก.ค.-ก.ย. 2563): 45 – 56.

เขาวรัตน์ สุขภูศรี. “เขางูกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ในปีระกา ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452). เจ้าจอมมารดาอ่อนในรัชกาลที่ 5 พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมแถมในรัชกาลที่ 5 วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2493).

พระยาคทธารบดี. สมุทรราชบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพไทยญี่ปุ่น, 2550.

มโน กลีบทอง. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี และจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2544.

เมธินีย์ ชุ่มผล. “ปูนขาว ปูนแดง ปูนดีที่เขางู.” เมืองโบราณ. 46, 3 (ก.ค.-ก.ย. 2563): 57 – 66

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดราชบุรี. คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธ.ค. 2542.

สุขกมล วงศ์สุวรรณค์. “การวิเคราะห์ปูนขาวจากเปลือกหอยที่แหล่งโบราณคดีวังไผ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

กดสแกน QR Code เพื่ออ่าน
เนื้อหาบทความเพิ่มเติมได้

